
33e jaargang nr. 5 sept.-okt. 1983

Inhoud:

7 - weekdieren algemeen	85 - 86
8 - keverslakken	23 - 28
20 - veldwerk	129 - 130
25 - armpotigen	15 - 20
28 - literatuur	105 - 106
29 - varia maritima	439 - 442
bijlage	

ISSN 0165-8980

Administratie en redactie
Dr. Lelykade 39, 2583 CL Den Haag
telefoon 070 - 502528, giro 606100
Stichting Biologia Maritima

tweemaandelijks uitgave
abonnementsprijs f 28,50 per jaar.

Zalm in de Theems

In de zomer van 1982 zijn bij Weir, 20 km stroomopwaarts van Londen 20 zalmen gevangen, zo meldt het Waterschap van de Theems (Gloria Maris, vol. 21, no. 8). Dit is het succes van de naoorlogse maatregelen om de toen enorm vervuilde rivier schoon te krijgen. Sedert 1833 was de zalm, die voor de voortplanting is aangewezen op rivieren, uit de Theems verdwenen. De gevangen exemplaren, die in uitsteking staat verkeren, zijn voor verder onderzoek naar een kweekvijver overgebracht.

Ouderdom weekdieren

Een steeds weerkerende vraag is: hoe lang kunnen weekdieren leven? En steeds moet men horen, dat op die vraag geen eensluidend antwoord is te geven. Leeftijd hangt van zeer veel factoren af, ook binnen één soort. Kijkt u maar naar de mensen op deze wereld. Een veelvuldig gehanteerd middel om de leeftijd van weekdieren te bepalen, is het gebruik maken van de groeilijnen, omdat tussen dit uiterlijke kenmerk en de leeftijd enige relatie bestaat. Enige relatie, want welke die relatie precies is, kan niet slechts van soort tot soort verschillen, maar eveneens binnen eenzelfde soort van individu tot individu. Alleen al het vaststellen van deze relatie vergt een intensief en langdurig onderzoek, in welk onderzoek dan bovendien een groot aantal exemplaren moet zijn betrokken. Een dergelijk onderzoek is, aldus La Conchiglia (jg. XV, nrs. 170-171, 1983) uitgevoerd door S.K. Ponurovsky en A.V. Silina (Laboratorium van Fysiologische Ecologie en Laboratorium van Paleoöecologie, Instituut van Mariene Biologie (Verre Oosten) van de Academie van Wetenschappen van de U.S.S.R. te Wladivostok) in de Wostokbaai - Japanse Zee - op *Chlamys (Swiftopecten) swifti* (Bernardi, 1858). De groeilijnen van deze soort worden jaarlijks in de periode van april tot augustus gevormd. Na een dergelijke vaststelling kan men vrij precies de ouderdom bepalen. Aldus werd de maximale leeftijd van *Chlamys swifti* op die plaats op 13 jaar vastgesteld. Bovendien kon met dit onderzoek worden aangetoond, dat de lineaire groei van deze pectensoort gedurende de eerste drie

jaren het snelst plaats vindt en wel zodanig, dat in drie jaren 63,9% van de totale hoogte van een 9 jaar oud exemplaar is bereikt.

Met min of meer grotere nauwkeurigheid is ook van de andere molluskensoorten aan de hand van de groeilijnen of anderszins de leeftijd berekend. Helmut Hirt geeft daarvan in Club Conchylia Informatie (jg. XV, nrs. 3/4, 1983) de volgende voorbeelden:

<i>Angulus tenuis</i> (da Costa, 1778)	5 jaren
<i>Mya arenaria</i> (L., 1758)	minder dan 8 jaren
<i>Pinctada margaritifera</i> (L., 1758)	8 jaren
<i>Mytilus edulis</i> L., 1758	8 - 10 jaren
<i>Ostrea edulis</i> (L., 1758)	12 jaren
<i>Cerastoderma edule</i> (L., 1758)	14 jaren
<i>Pecten maximus</i> (L., 1758)	22 jaren
<i>Mercenaria mercenaria</i> (L., 1758)	25 - 40 jaren

Over de ouderdom tenslotte van *Tridacna gigas* (L., 1758) doen vele verhalen de ronde. Men spreekt zelfs van een leeftijd van 300 jaren, maar voor de juistheid daarvan zal wel niemand durven instaan. Meer bescheiden opgaven spreken toch altijd nog van 60 - 100 jaren, een mensenleeftijd dus.

Nomenclatuur

De naamgeving van mollusken kan blijkbaar ook aanleiding zijn tot onverkwikkelijke gebeurtenissen, althans indien juist is wat J.P. Aillaud daarover in Rossiniana (no. 17, okt. 1982) schrijft. Hij vertelt daarin, dat hij het eerste exemplaar van een onbekende Nassariussoort in Punnaui (Frans Polynesië) had gevonden. Dit dode, maar in uitstekende staat verkerende exemplaar toonde hij op een bijeenkomst van de in 1978 opgeheven schelpenclub Steriae. Een ander lid van die club, Jean Trondle, veronderstelde dat er sprake was van een nog niet beschreven soort en stelde voor via hem de schelp door Cernohorsky te laten onderzoeken. Hij vertelde daarbij dat van de clubleden alleen hij gemachtigd was Cernohorsky schelpen te zenden. Maanden later vond Aillaud een tweede exemplaar bij Moorea, dit maal levend. Ook dit exemplaar werd door tussenkomst van Trondle naar Cernohorsky ge-

zonden. Aillaud zou verteld zijn, dat indien er inderdaad sprake was van een nieuwe soort, die soort naar hem genoemd zou worden. De officiële naam bleek echter te zijn: *Nassarius troendleorum*. Volgens Cernohorsky, omdat Trondle en zijn vrouw de nieuwe soort hadden ontdekt. De verontwaardigde Aillaud beschuldigt Trondle, die blijkbaar een soort alleenrecht voor het toezenden van schelpen aan Cernohorsky had gecreëerd, van meer zulke handelingen. Zou dat dan ook het geval zijn met *Terebra troendlei* Bratcher, 1981? Aillaud moet zich tevreden stellen met het feit, dat het eerst door hem gevonden exemplaar het holotype is en het tweede exemplaar paratype no. 1. Als pleister op de wonde bevindt dit laatste zich in zijn eigen collectie.

Uit de

vloedlijn

Erick Staal uit Zuidhorn (Gr.) heeft de zomer van 1982 aan het Deense strand doorgebracht en kennelijk niet zonder malacologisch succes. Hij meldt daarvan de volgende vondsten. Op 9.8.1982 bij Thisled Bredning, Limfjorden: 2 juveniele doubletten van *Acanthocardia echinata* (L.) en 1 ex. van *Acmaea tessulata* (O.F. Müller). Op 12.8.1982 bij Saebj: 3 juveniele doubletten van *Acanthocardia echinata*, 1 doublet van *Macoma calcarea* (Gmelin), 1 ex. van *Lacuna vincta* (Montagu), 2 ex. van *Gibbula cineraria* (L.), 157 ex. van *Turritella communis* (Risso), 6 ex. van *Epitonium clathrus* (L.), 3 ex. van *Crepidula fornicata* (L.) en 216 ex. van *Aporrhais pespelecani* (L.). Bovendien op 13.9.1982 op dezelfde plaats: 1 losse klep van *Chlamys varia* (L.), 1 van *Thyasira flexuosa* (Montagu), 5 ex. van *Mysia undata* (Pennant), 26 ex. van *Phacoides borealis* (L.), 1 doublet van *Hiatella arctica* (L.), 1 ex. van *Buccinum undatum* var. *pelagica* (King), 18 ex. van *Hinia reticulata* (L.), 8 ex. van *Hinia incrassata* (Ström) en 1 ex. van *Oenopota turricula* (Montagu).

Zeeleven en kunst

Iedereen kent de prenten van ir. Maurits Cornelis Escher (1898 - 1971). Maar behalve tekeningen heeft hij ook ruimtelijke voorwerpen vervaardigd. Dit waren echter allemaal enkele exemplaren (unica). Hierop bestaat één uitzondering: een bonbontrommeltje, getooid met schelpen en zeesterren. Het trommeltje is gemaakt in de vorm van een regelmatig twintigvlak (icosaëder) en diende in 1963 als relatiegeschenk van de N.V. De Vereenigde Blikfabrieken ter gelegenheid van haar 75-jarig bestaan. Het is uiteraard

Deze foto is ontleend aan de Meulenhoff-uitgave "De toverspiegel van M.C. Escher" door Bruno Ernst, waarvoor de litho ter beschikking is gesteld. Hartelijk dank. Copyright erven Escher, c/o Breughel-Reprinter, Den Haag.

van blik gemaakt, maar in hoeveel exemplaren hebben wij niet kunnen achterhalen. Het is overigens niet de enige maal, dat schelpen door Escher zijn afgebeeld. Ook in 1949 heeft hij een prent aan schelpen (hartschelpen) gewijd.

Mitra mitra (L., 1758)

Mitra mitra (L., 1758) heeft een groot verspreidingsgebied, in het algemeen in de literatuur aangeduid met Indo-Pacific. Meer nauwkeurige vermeldingen, zoals Cernohorsky (1976, Indo-Pacific Mollusca, vol. 2, p. 307) en Tucker Abbott en Dance (1982, Compendium of Seashells, p. 197), geven als de meest oostelijke grens van het verspreidingsgebied van deze soort de Galapagoseilanden aan. Het ziet er echter naar uit dat *Mitra mitra* haar opmars naar het oosten heeft voortgezet. Patrizia Piantino, die enige jaren op Contadoro, een eiland in de Golf van Panama, heeft gewoond, maakt in La Conchiglia (jg. XV, nrs. 170-171) melding van een vondst van

twee levende exemplaren in augustus 1982 in het koraalzand aldaar. Beide exemplaren zijn geheel volwassen en hebben de volgende maten: 145 mm h x 43 mm b en 123 mm h x 24 mm b. Zij vertonen geen verschillen met de elders in de Indo-Pacific gevonden exemplaren.

Laagwater in de weekends

Hierbij treft u de tabellen van de laagwaterstanden voor de rest van 1983 aan, te beginnen met het laatste weekend van oktober. Voor de berekening van het laagwater van andere kustplaatsen kunt u gebruik maken van het omrekenstaatsje op bladzijde 434. De zomertijd is - helaas - al weer voorbij.

datum laagwater laagwater					datum laagwater laagwater					datum laagwater laagwater				
h.min		NAP			h.min		NAP			h.min		NAP		
tijd	—cm	tijd	—cm		tijd	—cm	tijd	—cm		tijd	—cm	tijd	—cm	
oktober 1983 HARLINGEN					okt. 1983 HOEK VAN HOLLAND					oktober 1983 VLISSINGEN				
29 za	9.34	84	21.34	80	29 za	0.57	46	13.19	79	29 za	0.40	147	13.32	170
30 zo	10.15	81	22.54	83	30 zo	2.32	40	14.42	82	30 zo	1.57	136	14.55	172
november 1983 HARLINGEN					nov. 1983 HOEK VAN HOLLAND					november 1983 VLISSINGEN				
5 za	4.56	89	17.19	88	5 za	7.40	53	19.49	69	5 za	8.16	205	20.33	214
6 zo	5.40	90	18.01	88	6 zo	8.18	58	20.24	66	6 zo	8.51	208	21.09	209
12 za	9.13	87	21.13	89	12 za	0.53	55	13.22	81	12 za	0.24	134	13.18	161
13 zo	10.12	84	22.14	88	13 zo	2.12	51	14.32	82	13 zo	1.36	125	14.27	163
19 za	3.50	85	16.04	78	19 za	7.11	47	19.13	63	19 za	7.05	172	19.37	199
20 zo	4.32	87	16.42	80	20 zo	7.28	49	19.40	58	20 zo	7.46	185	20.07	202
26 za	8.47	85	20.47	82	26 za	11.50	83	—	—	26 za	12.21	194	—	—
27 zo	9.39	81	21.44	81	27 zo	0.53	34	13.04	84	27 zo	0.29	151	13.28	187
december 1983 HARLINGEN					dec. 1983 HOEK VAN HOLLAND					december 1983 VLISSINGEN				
3 za	3.40	84	16.03	80	3 za	6.58	51	19.13	64	3 za	7.16	181	19.42	195
4 zo	4.30	85	16.44	84	4 zo	7.29	61	19.42	59	4 zo	8.00	194	20.18	194
10 za	8.12	81	20.20	87	10 za	11.42	77	—	—	10 za	11.52	180	23.58	147
11 zo	8.49	79	20.58	84	11 zo	0.14	46	12.35	77	11 zo	12.43	175	—	—
17 za	2.20	97	14.53	94	17 za	6.23	63	18.17	83	17 za	6.07	164	18.29	192
18 zo	3.23	102	15.44	98	18 zo	6.48	68	18.50	80	18 zo	6.54	179	19.14	198
24 za	8.08	91	20.13	93	24 za	10.46	88	23.13	40	24 za	11.24	218	23.27	177
25 zo	8.49	84	20.53	89	25 zo	11.43	88	—	—	25 zo	12.14	207	—	—
31 za	2.06	84	14.41	83	31 za	6.15	57	18.29	64	31 za	6.16	159	18.38	177

De gegevens zijn ontleend aan: 'Getijtafels voor Nederland 1983', Staatsuitgeverij - 's-Gravenhage - 1982.

De wetten van Roth

1. Wanneer u in groepsverband gaat verzamelen, zal iedereen grotere en zeldzamere exemplaren vinden dan u. Conclusie: in een groep bent u de enige, die niets bijzonders vindt.
2. Kinderen vinden altijd grote aantallen schelpen, waar een volwassene niets vindt. Neem dus nooit kinderen mee naar uw favoriete verzamelplaatsen.
3. Er is altijd wel iets dat u verhindert om juist wanneer het tij het gunstigst is, te gaan verzamelen. Maak nooit plannen om tijdens uw vakanties of op vrije dagen te gaan verzamelen. Doe net of er geen stranden of riffen zijn. Zet uw auto zo maar ergens neer en wandel achteloos langs het strand.
4. De perfecte schelp met een record-grootte verliest u en treft u later aan in de verzameling van een clubgenoot.
5. De fraaiste schelpen bevinden zich altijd juist daar, waar u net niet bij kunt.
6. Vijf minuten voordat u op een unieke en hoopvolle verzamelreis gaat, gooit iemand uw daarvoor bestemde oude schoenen weg of andere door u voor het verzamelen bestemde artikelen. Vertel dus niemand wat uw verzamelschoenen zijn. Trek ze aan bij een heel andere gelegenheid om iedereen in verwarring te brengen.
7. Wanneer u tijdens het verzamelen een schoen uittrekt om een of andere ongerechtigheid eruit te schudden, verliest u zeker uw evenwicht en stapt met de blote voet op een zeeëgel.
8. Drink tijdens een verzamelexpeditie nooit bier om te voorkomen dat het milieu verontreinigt.
9. Regels om schelpen schoon te maken.
 - a. er bestaat een goede methode, een verkeerde en uw eigen;
 - b. alleen zeldzame schelpen vallen of gaan bij het schoonmaken kapot;
 - c. accepteer nooit de hulp van huisgenoten, want dan verdwijnen onbetwist uw beste exemplaren in de vuilnisbak;
 - d. er is altijd een gemakkelijker manier om schelpen schoon te maken dan die welke u al zo veel jaren toepast.

10. Op een schelpententoonstelling.

- a. alleen bij u liggen de naamkaartjes verkeerd;
- b. indien er ook maar de geringste kans bestaat, dat iemand juist nadat u uw collectie heeft uitgestald, ertegen botst, zal dit zeker gebeuren;
- c. Vraag niemands hulp bij het determineren; u krijgt talloze adviezen, maar allemaal verschillend.

11. Bij uw pogingen tot determinatie moet u ervan uitgaan, dat een goede afbeelding en een bruikbare beschrijving altijd net in het boek staan, dat u (nog) niet bezit.

12. Wanneer u schelpen ruilt ontvangt u altijd slechtere exemplaren dan u zelf beschikbaar stelt. Conclusie: stuur nooit uw tweede keus exemplaren aan wie dan ook, want u krijgt ze zeker van iemand weer terug.

13. De dag nadat u een aanzienlijk bedrag hebt neergeteld voor die ene zeldzame schelp die u zo graag wilde hebben, wordt de markt ermee overstromd en zakt de prijs tot een tiende van hetgeen u hebt betaald.

14. Wanneer u een schelp van een handelaar koopt, ziet u de volgende dag een advertentie met een aanbod voor de halve prijs. Advies: koop schelpen altijd pas wanneer u de tweede advertentie hebt gezien.

Captain Alex Roth van Guam heeft deze regels, die hier wat vrij zijn weergegeven, in het Guam Shell Show Bulletin geplaatst (1980). Maar velen komen deze klachten bekend voor. alleen zo bij elkaar is het wat overdreven, maar ieder apart niet?

Jules Verne over schelpen

Wie heeft in zijn jeugd of misschien ook later niet het spannende boek "20.000 mijl onder zee" van Jules Verne gelezen? De vraag is of u toen ook de volgende passage is opgevallen:

"Maar op het moment dat ik het 't minst verwachtte, legde ik de hand op een wonder, ik zou moeten zeggen een natuurlijke misvorming, héél zeldzaam. Conseil had juist gedregd en zijn net kwam boven, vol met allerlei vrij gewone schel-

pen, toen hij zag dat ik plotseling met mijn arm in het net dook en er een schelp uithaalde met de kreet van een schelpenverzamelaar, dat wil zeggen, de snerpendste gil die uit een mensenkeel kan komen.

- Wat is er, meneer? vroeg Conseil heel verbaasd. Bent u gebeten?

- Nee man - maar ik had mijn vondst wel met een vinger willen betalen!

- Welke vondst?

- Deze schelp, zei ik, terwijl ik het voorwerp van mijn triomf liet zien.

- Maar dat is maar een *Oliva porphyria*, familie Olividae, orde Pectinibranchia, klasse Gastropoda, phylum Mollusca....

- Ja, Conseil, maar in plaats van rechtsgewonden is hij linksgewonden!

- Nee, heus? riep Conseil uit.

- Ja man, dat is een linksgewonden schelp!

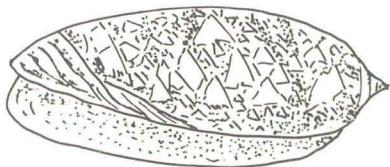
- Een linksgewonden schelp! herhaalde Conseil met bonzend hart.

- Kijk maar eens naar zijn top!

- O meneer, u moet me geloven, zei Conseil, terwijl hij de kostbare schelp met trillende hand aannam, maar zo opgewonden ben ik nog nooit geweest!

.....Conseil en ik waren dus verdiept in het bekijken van onze schat en ik nam me al voor het museum ermee te verrijken, toen een door een inboorling ongelukkig gegooide steen het kostbare voorwerp in Conseil's hand verbrijzelde''.

Klaarblijkelijk wist Jules Verne evenals van vele andere zaken ook van schelpen een heleboel af. Opvallend is echter, dat voor zover ons bekend in de literatuur overigens nimmer melding is gemaakt van een linksgewonden *Oliva porphyria* (L., 1758).

Champagne

U zult zich afvragen, wat er in de Vita over champagne is te vertellen. Welnu, deze wereldberoemde mousserende wijn mag alleen uit het nauwkeurig bij de wet vastgestelde gebied in de vroegere provincie Champagne komen. De grenzen van dit gebied zijn in hoofdzaak bepaald door de bodemstructuur. Deze wordt gekenmerkt door een soms 200 meter dikke laag kalk en krijt, genaamd craie à belemnites, zo lezen wij in een blad over wijnen. Dat hier zoveel belemnieten voorkomen komt doordat dit gebied de oostelijke rand vormde van het bekken van Parijs, eens een grote binnensee. Deze fossielenafzetting is later afgedekt met een betrekkelijk dunne laag aarde. Het is juist deze bijzondere bodemstructuur, die verantwoordelijk is voor het karakter en de kwaliteit van de champagne. Want de wortels van de wijnstok kunnen in de zachte bodem doordringen, waar een verscheidenheid aan mineralen beschikbaar is. Er is bovendien een goede afvoer van regenwater, terwijl tegelijkertijd voldoende vocht wordt vastgehouden. De grond neemt de zonnewarmte snel op en geeft deze wanneer het 's avonds en 's nachts afkoelt weer af.

Meer garnalen

De garnalen langs de Nederlandse kust vermeerderden zich explosief, aldus de Haagse Courant.

Deze ontwikkeling is onder meer toe te schrijven aan de sluiting, in 1969 van het Haringvliet. Daarin bevindt zich nu helder, voedselrijk water, dat bij eb in de Noordzee terecht komt.

Door de stroming is de hele zône tussen Den Helder en Hoek van Holland nu een geschikt leefmilieu voor garnalen. Het ministerie van landbouw en visserij spreekt van een positieve ontwikkeling voor de garnalenindustrie.

Dat het de garnalen beter zou gaan, was al wel voorspeld. Aanvankelijk werkte echter de kabeljauw, de natuurlijke vijand van de garnalen, tegen. Daar lijkt nu een eind aan te zijn gekomen.